

ANDREAS KHOL:

De europeiska valen

Dr Andreas Khol är huvudsekreterare i Europäische Demokratische Union i Wien och är alltså specialist på det ämne som han här behandlar. Svensk Tidskrift publicerar hans artikel i översättning från tyskan och med smärre strykningar av vad som har huvudsakligt sammanhang med österrikiska förhållanden. Dr Khol påpekar att intresset inom EG för det nya Europaparlament, som skall väljas i juni, är ganska ljumt. Det finns inte någon dramatik kring valet. Man väljer inte för att få något gjort utan för att åstadkomma ett nytt parlament, men ett utan befogenheter. Det blir det nya parlamentet självt som får skaffa sig uppgifter och mening. Hur man lyckas härmed sammanhänger dels med partierna inom väljarländerna och deras syn på EG och Europa, dels med vilka som blir valda och hur de kan bygga upp sina positioner.

På kvällen den 10 juni 1979 bör de 410 medlemmarna vara valda, som medborgarna i de nio staterna inom den Europeiska gemenskapen (EG) har utsett. Den 15 juli skall det nya europeiska parlamentet konstituera sig och göra anspråk på att få handla och tala för Europa. Ytterligare ett val, ytterligare ett parlament – och i vilket europeiskt land talar man inte om parlamentarismens kris? Hoppas man verkligen, att ett nyvalt parlament skall föra den romantiska drömmen om det förenade Europa närmare sin fullbordan? Har inte den europeiska kärran kört fast: i stället för en europeisk regering har framträtt en kombination av ett antal eurokrater, en europeisk kommission som blir allt svagare och ett otal sammanträden inom de europeiska ministerråden. Europatankens attraktivitet avtar samtidigt alltmera, inte bara i Storbritannien.

Det har dröjt länge tills det statliga motståndet mot ett sådant parlament har kunnat övervinnas. Framför allt Frankrike men också andra länder har länge gått emot. Diskussionen gick fram och tillbaka under årtionden. Ett sådant parlament som det europeiska behövde man inte välja, menade några, det skulle i alla fall inte ha någon befogenhet att fatta beslut. Så lät man det stanna vid ett parlament, som skulle bestå av valda medlemmar från staternas parlament. Men ett parlament, som inte var direkt valt, kan man inte ge några befogenheter att fatta beslut, menade andra.

Nu äntligen har denna circulus vitiosus brutits: man skall välja de 410 ledamöterna och skapar därmed åt sig en europeisk folksuveränitet. Statsmän, teoretiker, många eu-

ropeer knyter därtill högt ställda förväntningar och tillmäter denna händelse genomgripande betydelse. Man tror på ett nytt initiativ till enande, ett hos folken förankrat begrepp Europa, ett parlament, som tvingar regeringarna och ministrarna inom EG att bortse från statliga intressen och äntligen lösa de stora europeiska problemen på ett europeiskt sätt: valuta- och näringslivsunion, energiförsörjningen, nord-syddialogen, försvaret. Blir de europeiska valen en chans eller en risk?

Nu ägnar offentligheten i Europa, inte bara i Sverige och Österrike (som ju inte är medlemmar av EG och därför inte väljer) mycket liten uppmärksamhet åt de europeiska valen. Det kan ju bero på att de av andra orsaker är inrikespolitiskt omstridda. En stor oro har redan brett ut sig: om deltagandet i de europeiska valen bara ligger på 50 % eller därunder – vad blir det då av Europatanken? Står vi inför en renässans av nationalstatstanken? Har man dröjt för länge för att kunna låta det av europeer direktvalda parlamentet bli verklighet, det som planerades då EG skapades?

I verkligheten präglas också det europeiska parlamentet av det dilemma som partidemokrati innebär: växelspelet regering-parlament är behärskat av de politiska partierna; makten ligger hos regeringen, som utgår från en partimajoritet inom riksdagen. I den europeiska framtoningen betyder detta att maktcentrum är ministerrådet, inom vilket företrädare för de olika staternas regeringar uppträder gemensamt. Varken kommissionen eller det europeiska parlamentet kan påtvinga detta organ något mot dess vilja –

mot de olika staternas regeringar kan inte fattas några politiskt betydande beslut. Ministerrådet är inte ansvarigt inför det europeiska parlamentet – dess medlemmar bara inför de nationella parlamenten, och där förfogar regeringen över majoriteten. Liksom parlamenten inom partidemokratierna blott har inskränkt makt, är det europeiska parlamentet snarast förlamat, om man ser till dess makt i framtiden och vad som kan komma därur.

En chans eller en risk

De europeiska valen skall ge europatanken ny stimulans: de är chans och risk på samma gång. De är en chans, därför att de kan ge ett trött, teknokratiskt Europa, sådant det företrädes av byråkratien i Bryssel, en politisk stimulans, så att parlamentet så småningom kan få inflytande och begränsad makt över byråkratien. Offentligheten kan förmås till diskussion och opinionsbildande i europeiska frågor. Genom omvägen över offentligheten kan också den politiska tyngden växa. Det är en risk, därför att allt detta kommer att ta lång tid och förväntningarna inom vissa kretsar är höga, inom de flesta låga: några kan bli besvikna, andra stärkta i sin skepsis. Därmed skulle man uppnå motsatsen: genom stor publicitet om de europeiska valen skulle detta sakernas dystra tillstånd först bli riktigt tydligt och en motreaktion skulle vara oundviklig. Man skulle undra vad valen vore bra för, om det i alla fall inte blir något resultat. Detta parlament kan ju inte göra något för mig, väljaren, eller för mina angelägenheter.

De europeiska valen

Risken har redan slagit igenom inför Europavalen 1979. Det fattas egentligen ett tema för valen. Därför saknas valdramatiken, som skulle kunna motivera ett deltagande i dessa val. Det finns inget europeiskt problem, som väljaren i detta val skall ta ställning till. Röstningen gäller inte olika frågor eller gestalter i Europa, inte konkreta fall av integration, inte olika europeiska program inom konkurrerande partier. Man skall bara välja medlemmar i ett just nu maktlost parlament.

De krafter, som gynnade Europatanken, och de politiska partierna, som måste genomföra dessa val på nationell grundval, måste vara medvetna om detta förhållande. De stod inför alternativet att skapa europeisk dramatik av dessa val eller att förvandla dem till val, vars dramatik härrör ur inrikespolitiken. Eller också måste de finna sig i ringa valdeltagande.

Man har försökt att via de europeiska partierna övervinna den nationella inställningen och skapa en europeisk: konkurrerande Europamodeller skulle bestämma valen och utformas av de europeiska väljarna. Bara de västtyska kristdemokraterna gick denna väg konsekvent. De grundade redan 1977 det europeiska folkpartiet och antog ett europeiskt valprogram. Detta parti framträdde som europeiskt valparti, CDU och CSU är tex nationella partier inom det europeiska folkpartiet. De socialistiska och socialdemokratiska partierna grundade inte egna europeiska valpartier utan antog endast ett gemensamt valmanifest. De enskilda partierna genomför sina val som nationella partier, inte som delar av ett europeiskt parti. Så gör också de

andra, liberalerna och kommunisterna. Tiden är tydligen ännu inte mogen för europeiska partier – också här ligger maktcentrum just hos de nationella partierna. Den bristande resonansen för ett europeiskt parti och den övervägande inrikespolitiskt förda valstriden bekräftar detta.

Också en andra "europeisk väg" har försökts för att ge åt valen den dramatik, som är nödvändig för att skapa intresse för dem. Valen har framställts som val till en konstituerande församling, till ett parlament, som skall skapa en författning. Europas folk väljer ett parlament, som sedan ger EG en demokratisk författning, alltså ett slags riksförsamling för hela Europa. Men parlamentets därmed sammanhängande utvidgning av kompetensen i framtiden har stött på öppet motstånd i Frankrike och England, och dessa båda länder kan ändå blockera varje utveckling av det europeiska parlamentet i denna riktning genom sitt veto i EG:s ministerråd.

Den tredje vägen

Så återstod då bara en tredje väg för att åstadkomma att dessa val får någon mening. De har i de enskilda länderna tillagts en konkret inrikespolitisk betydelse och blivit till en kraftmätning mellan de klassiska partierna, medan de europeiska frågorna spelar en roll bara på ytan. Ser man på de fyra större staterna inom EG framgår detta alldeles tydligt.

I Storbritannien gäller det egentligen alljämt den gamla frågan, som en gång avgjordes genom folkomröstning: "Inträde eller

icke?" Labourpartiet är nu som förut antieuropeiskt. Tories är för Europa. Men i förgrunden för det inrepolitiska intresset står frågan, om inte Europavalen kan slås samman med de allmänna valen, som ju skall äga rum i år.

I Frankrike blir de europeiska valen de första i femte republiken, som genomförs med proportionella val. De tjänar för alla partier till att demonstrera deras verkliga styrka, som förut förvridits genom majoritetsvals-systemet. Inom regeringsmajoriteten gäller det vem som är starkast, Chirac eller Valéry Giscard d'Estaing. Gaullisterna har tydligen avlägsnat sig från presidentens Europapolitik och håller på de nationella ländernas Europa, under visst franskt inflytande. På vänsterhåll handlar det om kommunisterna eller socialisterna.

I Italien står striden mellan kristdemokrater och kommunister. En verklig överblick över hur småpartierna ställer sig är inte möjlig.

I Västtyskland gällde vid förberedelserna till de europeiska valen frågan om CSU skall ställa upp inom hela förbundsrepubliken, som en försöksballong för ett fjärde parti. Men denna fråga är nu löst till förmån för samarbetet mellan de båda kristdemokratiske partierna.

Det nya parlamentet

I medelpunkten för de europeiska valen står frågan om valdeltagandet, och därför är också prognoserna för sammansättningen i framtiden av det europeiska parlamentet så svåra att ställa. Partitillhörigheten inom de enskilda medlemstaterna av EG skiftar, och

vallagarna är så olika (så är tex i England majoritetsvals-system användbart för de 81 mandat från detta land). Den europeiska valstriden har inte heller lett till bildandet av europeiska partier. Det nyvalda parlamentet får denna uppgift: skall det bli i stånd att ur dessa mångartade fraktioner bilda större grupper och därmed en ansats till europeiska partier?

För närvarande finns det 6 fraktioner i det europeiska parlamentet, som har 198 platser. Dessa fördelas så: 65 socialister, 53 kristdemokrater, 23 liberala, 19 de facto-gaullister, 18 engelska konservativa, 17 kommunister, 3 partilösa. Inom det nya parlamentet med 410 ledamöter kommer möjligen följande grupper att bildas: 120 socialister, 100 kristdemokrater, 55 kommunister, 50 konservativa, 30 gaullister, 20 liberala, 35 obestämda eller partilösa.

Om majoritetsgrupper med större tyngd kommer att bildas hänger intimt samman med frågan om detta parlaments uppgifter och betydelse. Om omröstningarna inom det europeiska parlamentet blir viktiga och inte bara ställer rent tekniska problem i förgrunden utan viktiga politiska avgöranden, om parlamentet ökar i dynamik och blir mer omdebatterat, då blir det nödvändigt med ständiga kompromisser för att få majoritet. Därvid räcker ad-hoc-majoritet, ty viktigt är bara valet av president för det europeiska parlamentet, vilken blir representationsfigur inför offentligheten. Hittills har överenskommelser i enstaka fall varit tillräckliga. Om det europeiska parlamentet skall få nya kompetensområden, måste en fastare ordning bli nödvändig.

Utpräglade majoriteter inom ideologiska block finns det inte. Här kommer partiernas roll att klarna. Man får se om det går att sammanföra de kristdemokratiska partierna med de konservativa och gaullisterna med liberalerna till ett slags fraktionsfederation. Allt kommer väl i sista hand att bero på valutgången inom de enskilda grupperna och på de personer, som kommer att sitta i det europeiska parlamentet. Denna fråga är särskilt viktig därför att det i stor utsträckning beror på de europeiska ledamöternas personliga anseende och politiska betydelse om parlamentet vinner i tävlingen inom institutionen EG över ministerrådet och de nationella regeringarna.

Om partiledare för de olika ländernas partier ställer sig till förfogande för denna uppgift, har deras ord en tyngre vikt än om personer skickas dit, som inte har någon partimakt från sitt eget land bakom sig och alltså är europeiska andrarangsfigurer. Tveegat kan man kalla kravet att avstå från dubbelmandat och utesluta dubbelt medlemskap i det europeiska och den egna statens parlament. Men vilket politiskt inflytande kan väl en europeisk parlamentsledamot få, om han inte kan göra sig gällande i sitt eget land.

Så, få månader före de europeiska valen, visar sig dess mångskiktade problematik: valen kan föra fram tanken på en europeisk enighet. Men de kan också betyda ökade chanser att misslyckas. I varje fall kommer det europeiska parlamentet under de nästkommande åren att bli en viktig europeisk

knutpunkt, en omlastningsplats för idéer och informationer, en katalysator för viktiga europeiska beslut. Och var står då de övriga europeiska nationerna, Sverige, Österrike och andra?

Nu är det ju så att Österrike inte är medlem av den europeiska gemenskapen men har mångahanda förbindelser med dess medlemsländer. Ledamöter till det europeiska parlamentet kan Österrike inte välja, det är bara medlemsländerna i EG som har denna rätt. På samma sätt som Österrike kan inte heller andra europeiska stater blir företrädare i det europeiska parlamentet: Schweiz, Sverige, Finland, Norge, för närvarande också Spanien, Portugal, Grekland och Turkiet. Dessa länder är alla med undantag för Finland medlemmar av Europarådet och dess parlamentariska församling. Portugal, Spanien och Grekland är visserligen kandidater till inträde i EG, likaså sedan helt nyligen Turkiet. Dessa länder är redan nu inställda på den europeiska gemenskapen och har sina kontakter på alla nivåer, även i parlamentet. Österrikes bemödanden skall naturligtvis gå i riktning att inte vidare nedvärdera Europarådet utan om möjligt få behålla sin ställning i det politiska spelet. Som kontaktforum mellan det europeiska parlamentet och de vid sidan om stående neutrala staterna i Europa har Europarådet under den förflutna tiden inte bestått provet; därtill är de gemensamma utskottens arbetssätt för tungt och inte heller inställt på de särskilda ländernas intressen.